

Dones en acció i formació

Ensenyants Solidaris

L'STEI Intersindical, juntament amb l'ONGD Ensenyants Solidaris, manté el treball en l'àmbit de la Cooperació Internacional, tot i que, amb l'excusa de la crisi que ens estan fent patir a les treballadores i als treballadors, els poders públics han desmuntat les polítiques de solidaritat internacional que s'havien aconseguit implantar en els anys 90 del segle passat, a partir de les mobilitzacions i les campanyes per demanar que els governs destinassin el 0,7% del PIB per a la cooperació al desenvolupament.

L'estiu passat del 2014 vàrem aconseguir realitzar el projecte de cooperants sense ajuda institucional; aquest es va poder dur a terme principalment amb les aportacions de les voluntàries i dels voluntaris participants, bé de les Illes Balears o bé del País Valencià que novament es varen incorporar al projecte de voluntariat; en concret, hi varen col·laborar 11 persones que varen impartir 77 tallers a més de 2.330 persones entre Guatemala i Perú.

Volem fer-vos participants de la continuació dels nostres diferents projectes a Guatemala, El Salvador, Perú i Marroc; la manca de finançament ens està dificultant mantenir la trajectòria dels últims anys, però no per això ens plantejam abandonar, perquè creim que la solidaritat internacional és un objectiu dels moviments sindicals i socials. Per això hem creat el 2014 una Plataforma Solidària de Formació a Distància gratuïta i la formació està avalada per la Universitat Pública de Sant Carlos de Guatemala (USAC); en aquest primer any hem impartit 17 cursos, amb més de 600 participants.

A l'STEI Intersindical, la defensa del feminisme polític sempre ha estat un element intrínsec a l'organització i en l'àmbit del nostre treball de cooperació internacional ha estat un punt de referència.

A continuació us oferim l'article realitzat per Mar Vivó, una de les companyes cooperants d'aquest any, que descriu el treball que es realitza amb les participants de l'organització UNAMG (Unió Nacional de Dones de Guatemala).

Em puc imaginar les lletres de na Felisa per als seus néts "Avui resem. Resem a la verge perquè ens protegeixi, perquè no ens despullin de la nostra terra, perquè acabi amb els abusos, perquè no ens facin mal..." I s'acaben les lletres perquè, en aquest moment, la policia entra. Situada en el portal que condueix a la mineria a La Puya, traurà per la força a totes i a tots els resistents contraris a l'explotació minera.

És el 23 de maig de 2014 i, a partir d'aquí, la resistència d'homes i dones farà un gir. Perquè entraran els treballadors,

se sentirà el soroll de les màquines i s'esbudellarà la muntanya. I que es torni a cosir depèn de amb quina rapidesa actuï la justícia, de quines al·legacions presentin els advocats, de quant pagui la companyia al govern, de, de...

"I si no s'aconsegueix res? Si autoritzen i finalment resolen que la mineria és legal?", pregunto, "La conclusió que trec és que ho hem intentat fins al darrer moment, fins al punt de donar la nostra vida. El 23 va ser perquè ens matassin. Ho hem donat tot i si no ho aconseguíssim, em queda la satisfacció que ho hem intentat i jo seguiria la meua lluita en altres

bandes, i si hi ha forma de recolzar amb una manifestació al carrer, jo la recolzaria perquè la lluita d'una persona n'ajuda unes altres. Jo en canvi abans no era així, era indiferent... 'Pobra gent', pensava, mentre m'asseïllava i em banyava, però ara veig que participant es pot beneficiar tot el país".

Felisa Muralles explica, així, la seva lluita en la defensa de La Puya i, a més, també ha narrat en un diari el dia a dia de la resistència, amb la determinació de no relegar a l'oblit aquests moments que deixarà per als seus nés.

Muralles parla de lluita comunitària, però també personal. Té 47 anys i és mare de sis fills. La seva vida es va topar amb la Unió Nacional de Dones Guatemalenes (UNAMG) quan va iniciar la resistència de La Puya. Encara que na Felisa ja participava en altres organitzacions, recorda com va conèixer les dones de la UNAMG i què va significar aquesta trobada per a ella.

"Arribant a la resistència, elles varen començar a arribar a La Puya, es presentaven, ens demanaven com estàvem i així vaig conèixer aquesta organització que ha tingut molta informació per a les dones. L'any 2013 vàrem fer formació de dos dies sobre com era el masclisme en el passat, i vàrem aprendre que les dones han de sortir del cercle de la casa. El que m'ha transformat és com una dona ha de valorar-se, ha de fer el que li agrada i no el que li diguin que ha de fer".

L'organització de la qual parla na Felisa, UNAMG, porta més de 35 anys de lluita feminista. Nascuda durant l'etapa del conflicte armat, les seves sòcies i militants es bolquen en la formació política i en l'educació a través de l'escola Silvia Gálvez.

Fa poc més d'un any, que el sindicat d'ensenyament STEI Intersindical va començar a col·laborar amb aquesta organització i, segons Juan Rodríguez Recio, coordinador de projectes de l'STEI Intersindical: "El projecte iniciat realitzat amb UNAMG ha estat de 18 mesos de durada, amb el suport del Govern Balear, i va finalitzar a finals d'octubre del present any 2014.

El projecte "Enfortint la Formació Política de les Dones per a l'Exercici de la seva Ciutadania" es va finançar amb 65.000 i ha treballat un procés de formació política amb més de 250 dones de tres àrees geogràfiques de Guatemala".

I, com en el cas de na Felisa, des d'UNAMG van gota a gota dotant d'eines crítiques les dones. Alimenten l'ànima de la reflexió, creen la possibilitat d'obrir espais perquè les dones participin, sentin i facin seu un dret arrabassat, -per ventura alguna vegada aconseguit-, d'exercir amb llibertat el dret de ser.

"Les companyes es denominen feministes sota la pràctica del dia a dia quotidià, i són aquests processos el que les ha portat a la presa de consciència, doncs el dret és curt. El sistema de drets és molt curt perquè al món sencer els qui fan el dret no són ni els pobres ni molt menys les dones. El dret té un biaix masculí, biaix de gènere, de classe i, per descomptat, d'ètnia i, per això, es queda curt a la visió feminista. Nosaltres no tenim dret a participar i deim que sí, que és un dret a la dignitat, i per això totes aquestes lluites ens han portat on som. Per això ara existeix el feminisme comunitari". Sandra Sánchez, coordinadora política de l'Escola Silvia Gálvez, descriu així l'enfocament que defineix l'entitat.

UNAMG beu, en paraules de Sandra Sánchez, "d'un feminisme teòric però no es conforma amb teories ni amb pràctiques sense pensament". Per això, per a Sandra Sánchez, dins dels processos formatius que realitzen, el seu màxim objectiu és "la nostra construcció de subjectes, però subjectes polítiques en el sentit feminista com ho entenem, és a dir, aconseguir l'autonomia nostra que és l'autonomia del pensament de l'ésser i del quefer de la dona, aprendre a ser subjectes és generar la capacitat crítica".

Això és el que les porta a estar al capdavant de molts processos polítics de primera línia on la dona és, en molts casos, la protagonista principal.

En el moment de realitzar les entrevistes, a mitjan octubre de 2014, UNAMG donava acompanyament a les dones que varen sofrir violència sexual i esclavitud sexual en els esdeveniments ocorreguts a Sepur Zarco. En aquests moments, allò conegut com "El Cas", es dirimeix en els jutjats. Que les dones es decidissin a denunciar, a acudir als jutjats a explicar i dir en veu alta el que havien viscut, fou el principal assoliment d'aquest llarg procés judicial, que amb prou feines comença. I no ho varen aconseguir soles, però sense elles i la seva determinació, òbviament, no hagués estat possible.

En les comunitats de Jolomix I i II i San Isidro, igual que a Sepur Zarco, pertanyents al departament d'Ízabal, saben el que costa el procés d'alçar la veu, i coneixen el sofriment silencios dels anys del conflicte.

“Durant el conflicte armat, en el 82, ens varen ficar la por al cos. Sí, ens varen fer mal. Els militars varen ser els que ens varen causar dany. Ens varen prendre com a escombraries, no teníem dret, no podíem parlar. Els soldats no ens miraven com si fóssim unes persones amb drets sinó com un animal que no val gens. Ens varen violar el nostre dret. Abans no érem així, ells mateixos tenen la culpa perquè ens varen venir a trobar fins a la nostra comunitat. I a les dones ens deien que no valíem gens. Ens varen violar. A mi em varen violar en el 82”, explica Maria Ical de la comunitat Jolomix II.

I llavors, coincideix na María juntament amb la resta de les integrants del grup, varen arribar les dones de la UNAMG i les varen fer parlar.

“Ara hem escoltat que nosaltres tenim el dret de participar, que no tinguem por de parlar, de decidir. Ara ja no som callades com abans, hem despertat i les dones tenim l'espai i el dret de decidir tant en la família com en les comunitats” subratlla Elena Chub, líder de la comunitat Jolomix I.

La promotora d'UNAMG, Olivia Toj, treballa per formar dones que varen sofrir durant el conflicte armat. “Aquest treball ha estat una experiència molt important per a mi perquè també m'estic formant en aquesta organització. Personalment, jo també vaig sofrir un cas dolorós de violència sexual fa uns anys i, quan em va succeir, em vaig quedar traumatitzada i vaig pensar que era l'única dona que varen violar contra el seu dret, però quan vaig entrar a UNAMG em vaig adonar que sí hi ha guariment i vaig superar el meu trauma”.

N'Olivia assenteix, i explica així el procés d'acompanyament que realitza l'organització “Perquè UNAMG ens ha preparat, amb temes, amb tallers, amb acompanyaments i en el treball que feim amb les dones supervivents escoltarem històries doloroses i tristes. Ploren les dones i aquest treball d'escoltar-les amb atenció, animar-les, comprendre-les, perquè es continuï explicant la seva història, amb això guareixen el seu trauma i, gràcies a Déu, les dones ara fàcilment ho expliquen i ho diuen”.

“Quan iniciem la formació deien que no podien parlar, que tenien vergonya d'explicar, que són les úniques que han sofert; però quan varen començar a sortir s'adonaren que hi ha més dones que varen sofrir i, per això, hem fet intercanvi d'experiències amb altres dones que varen sofrir durant el conflicte armat i, per aquest ànim que tenien, varen dir, els denunciarem, ho direm. Hem d'explicar-ho als nostres fills, ho hem de dir, perquè no es torni a repetir el mateix”, assevera n'Olivia.

A l'altre costat del país, lluny d'aquesta regió del Polochic, de temperatures càlides i humides, en el sud occident del país, UNAMG està implicada d'una altra forma en l'esdevenir de les comunitats. Sempre sota la premissa de sembrar consciència crítica en les dones, els tallers de formació que l'organització ha realitzat allà, han derivat, per iniciativa de les pròpies dones, en l'exercici de la ciutadania, de participació, i en aquest sentit, en el departament i capçalera de Sololá, les dones d'UNAMG s'han centrat en la realització d'auditories socials en les quals han qüestionat els pressupostos de l'alcaldia i reclamat un paper més actiu de les dones en la seva gestió.

“Duc tres anys a la UNAMG i la temàtica que estem treballant amb les companyes és l'auditoria social que consisteix en controlar i verificar els pressupostos a favor de les dones.

Oficialment els pressupostos van dirigits a les dones, i quins projectes són? Quins han estat beneficiats? A quin preu es varen comprar aquests productes? Existeix la triplicació del preu.

Un exemple. El batle oficial de Sololá, Andrés Lisandro Iboy Chiro, diu que inverteix en projectes productius per a les dones, la dona rep 10 pollets a casa. Amb les companyes varem verificar quin preu tenia cada pollet. Férem la sol·licitud i demanàrem a la municipalitat quants diners es va gastar, a quantes dones se'ls varen lliurar els pollets i a quin preu; i ens varen donar una quantitat i nosaltres la varem dividir per cada comunitat i, si no vaig errada, crec que cada pollet va costar 1.000 quetzals. Al mercat un pollet costa 18 quetzals.

Llavors vénen les amenaces, i ens demanen qui ens pensam que som. Qui són aquestes dones perquè ens estiguin auditant? Correm el risc de la nostra vida.

Però, no obstant això, encara hem aconseguit més coses. Amb la municipalitat de la dona, tenien en un raonament l'oficina municipal de la dona on, amb prou feines, hi cap una persona. Vàrem auditar com a dones que se'ns donà un espai i vàrem veure si es complia el 0,5% del pressupost a favor de les dones, i se'ns va donar. I ja va dir, bé, tens raó, posaré una altra tècnica perquè siguin dues i puguin atendre les dones. Això és un assoliment però, arran d'aquest fet, ens varen qüestionar també qui érem nosaltres per ordenar aquests canvis". Qui parla és na Fermina, líder de la comunitat i promotora d'UNAMG a Sololá.

Preguntat sobre aquest tema, l'alcalde oficial de Sololá, Andrés Lisandro Iboy Chiroy, va confirmar que, exactament, sí que es va procedir a lliurar pollastres d'engreix perquè les dones es desenvolupin econòmicament i així promoure la seguretat alimentària, perquè, segons destaca, en el seu programa és essencial generar processos productius. "Si una dona està mal alimentada, què pot donar per menjar als seus fills? Abans de res, -afirma-, és la salut de la dona. En tres anys calculo que es varen regalar una mitjana de 25.000 aus, i afirma que cada au costa 15 quetzals... i que el pressupost per a l'oficina de la dona és d'entre un 3% i un 5%, d'1,5 milions a 2,5.

Assegura, a més, que el compromís era dotar-les d'aus a canvi que fessin cursos d'alfabetització de mestres contractats per la municipalitat, i calculen que varen alfabetitzar de 1.000 a 1.200 persones en kachiquel i espanyol en dos anys, però reconeix que l'èxit de l'alfabetització ha estat mínim perquè, segons ell, la població és molt gran.

Al seu torn, en ser preguntat per l'escassa participació de les dones en els Consells Comunitaris de Desenvolupament (Cocodes) al·ludeix, igual que l'altre alcalde indígena, Alberto Chumil Julajuj, al fet que les dones no participen "per qüestions econòmiques, perquè la dona ha de fer gestions i, de vegades, la limita el seu tema econòmic, qui li paga el pasatge?...I també que la dona és més vulnerable, per la seva seguretat, un Cocode convoca una reunió de nit, i la dona no hi participarà". "Jo m'he dedicat més a promoure la productivitat perquè és el mitjà de subsistència, per què li parlem de salut o d'educació si no té el mitjà per a fer-ho possible?"

Per a Maya Alvarado, directora d'UNAMG, el paper de l'organització passa per denunciar tots els tipus de violència que afecten la dona, com l'anterior, que deixa albirar entre línies Andrés Lisandro.

"La violència no és solament un tema de relacions socials sinó que hi ha un tema de relacions econòmiques, polítiques, un tema estructural que travessa la lògica contra les dones...no és solament que un marit pegui a la seva esposa, sinó com tot això ha estat traçat des de la lògica de la violència, de la superioritat, no només des del punt de vista masculí sinó també des de l'aspecte del fet de ser ric o blanc; i això és el que aporta UNAMG.

Per això, els tallers que van dirigits a les dones són d'un alt contingut polític, qüestionadors de la història i de l'actualitat sobre el territori cos, territori terra, colonització, despulles, participació ciutadana...i curiosament la participació d'aquestes dones es transforma d'una simple assistència als tallers a donar rèpliques i a involucrar-se amb altres dones. El procés formatiu pel qual passen els dona la capacitat de sumar i comporta un efecte multiplicador.

D'aquesta manera ho confirma María Elena García, vicepresidenta del col·lectiu Nazaret de Ciudad Peronia, un col·lectiu que va participar de l'últim procés formatiu organitzat per la UNAMG i l'STEI Intersindical. "Nosaltres seguim replicant a altres dones de la comunitat i en els darrers tallers aconseguírem fer la formació en obres de teatre...per exemple, pel que fa a les despulles, vàrem fer una representació de com es va produir la invasió de tot Centreamèrica.

El que ens interessa és dir-li a la dona que el cas de les despulles va passar fa molt temps, però també passa en l'actualitat. Ara és amb l'explotació laboral, vàrem fer un taller de

teatre amb Jorge Vat a La Puya i l'obra va ser sobre això, i proposarem la reflexió de com influeix en la família: si l'espòs no guanya prou, hi haurà menys diners per menjar i perquè els nens estudiïn. En aquesta obra la dona va ser la víctima, perquè ella té a veure en la manera com s'encongeixen o s'estiren els diners. També hem rebut tallers de vot conscient, com votar, votar el menys dolent perquè no n'hi ha un altre de millor..." comenta María Elena.

Conscients que la seva lluita és un camí ardu, realitzen una labor de formigues constants laborioses, que busquen millorar i estendre els seus coneixements, "Jo sóc la líder de la meva comunitat, del barri San Antonio, i quan un exerceix va aprenent moltes coses", explica Fermina, capdavantera i promotora d'UNAMG a Sololá. "Per a mi les dones líder no solament hem de fer feina amb les dones, sinó que també hem d'anar cercant la igualtat, tal com diu la nostra cosmovisió maia que existeix la igualtat, perquè en les comunitats ara mateix no existeix la igualtat de gènere.

Ser líder significa que un va aprenent i ha d'anar estudiant i anar transmetent. És anar articulant amb altres grups de dones, per a mi és anar parlant i que s'integrin més dones i més capdavanteres i anar creixent. Per a mi el lideratge és anar creixent en diverses comunitats perquè, quan es necessita anar a fer força, fer força a favor de les dones".

Entre aquestes es troba el col·lectiu. "Quan feim formació observem grans fortaleces ja instal·lades en les dones, però també grans absències de com canalitzar aquestes fortaleces per a construir organització, i que aquestes fortaleces no es dilueixin solament en la supervivència, ja que a un país com Guatemala són moltes les mancances, i les condicions econòmiques de la majoria de les dones amb les quals treballam són de supervivència" apunta Maya Alvarado.

Per a la presidenta d'UNAMG Ada Valenzuela, "l'experiència de qui passa per un procés de formació amb UNAMG és que mai més torna a pensar igual, això és de calaix i, per altra banda, crec que hi ha una forma de trobar-nos amb nosaltres mateixes, encara que la temàtica sigui d'economia, de violència contra les dones, participació ciutadana i política; tot això és retrobar-nos amb nosaltres, amb les altres o amb la història."

En aquest sentit, des de l'STEI Intersindical també expliquen el perquè del seu suport a una formació de tall feminista com

UNAMG: "L'STEI Intersindical, com a sindicat de classe que és, està vinculat als moviments socials, entre ells el feminista, en el qual són protagonistes diferents organitzacions de dones i feministes. L'objectiu que pretenem amb aquest treball és el de lluitar contra les desigualtats de gènere. Al mateix temps, juntament amb els nostres socis, hem procurat impulsar aquest mateix enfocament de gènere en el conjunt de la nostra cooperació.

Per a l'STEI, el feminisme és treballar per una societat en la qual néixer dona no suposi una menor capacitat legal ni real de gaudir de la ciutadania i de la vida. Des de la nostra perspectiva de treball, el feminisme és un moviment social contra un ordre no natural, per tant, modificable. El feminisme ha de ser una ciència amb una concepció materialista, com a fet polític concret, la consciència d'opressió de les dones sorgeix després del moviment social real.

El feminisme, per a nosaltres, significa treballar per a assolir un dels objectius que més estan contribuint a afermar el protagonisme de les dones: la formació i capacitat política d'aquelles dones que pretenen acabar amb la històrica situació d'aïllament i d'infrarepresentació; en una paraula, d'invisibilitat, que ha tenallat interessadament el seu progrés i desenvolupament com a persones i com a dones en les diferents cultures", argumenta Juan Rodríguez Recio.

Sense cap dubte, molts d'aquests anhels i la recerca de la consecució de realitats vàlides per a les dones és el que aconsegueix transmetre amb la seva formació UNAMG, i Fermina resumeix, en poques paraules, aquesta sensació: "Alguna cosa que em va quedar gravada d'UNAMG és com una se sent lliure; transmetre aquesta llibertat; això és, com la papallona lliure que vola amb tots els multicolors que du i anar transmetent aquesta llibertat que d'alguna forma ens va enfortint com a dones".

AGRAÏMENTS:

Donam les gràcies per l'acompanyament i la generositat a Odilia Perén, consultora de l'STEI a Guatemala, Olivia Toj, Elena Chub i Sandra Sánchez de l'equip d'UNAMG i també agraïm la coordinació i suport de l'STPV, l'STEI i l'ONGD Ensenyants Solidaris. ■